

Εισαγωγή στη Φιλοσοφία (Φ101)

6η ενότητα: Τι (μπορούμε να) γνωρίζουμε;
Η δυνατότητα της γνώσης

Γιώργος Ζωγραφίδης
Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ενότητα 6^η: Τι (μπορούμε να) γνωρίζουμε; Η δυνατότητα της γνώσης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

---

1. Τι είναι γνωσιολογία;
2. Είναι δυνατή η γνώση;
3. Βασική βιβλιογραφία.

Σκοποί ενότητας

- Να συνειδητοποιηθούν τα κοινά στοιχεία αλλά και οι διαφορές στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι τον εξωτερικό κόσμο, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτός εγγράφεται στη συνείδησή τους.
- Να κατανοηθεί ότι ο πεπερασμένος ανθρώπινος νους έχει, θεωρητικά αλλά και πρακτικά, απεριόριστες δυνατότητες παρέμβασης στην πραγματικότητα που τον περιβάλλει.
- Η πρόκληση του σκεπτικισμού, που αμφισβητεί τη δυνατότητα της γνώσης, πρέπει να γίνει δεκτή ως ευκαιρία για αυθεντική διερώτηση για τα όρια της γνώσης και τα κριτήρια της αλήθειας και περαιτέρω ώθηση για την διασφάλιση της εγκυρότητας της αποκτούμενης γνώσης.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

---

1. Τι είναι γνωσιολογία;

Τι είναι γνωσιολογία; 1

Ορισμός: Ο κλάδος της φιλοσοφίας που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη της φύσης της γνώσης.

Γνώση = αληθής και δικαιολογημένη πεποίθηση

Κύριες θεματικές:

- (α) Ποια είναι τα είδη της γνώσης
- (β) Ποια είναι τα όρια της γνώσης (δυνατότητα)
- (γ) Ποιες είναι οι πηγές της γνώσης (των πεποιθήσεων)
- (δ) Πώς δικαιολογούνται / θεμελιώνονται οι πεποιθήσεις
- (ε) Ποια είναι η αντιστοιχία των πεποιθήσεών μας με τον εξωτερικό κόσμο (το ζήτημα της αλήθειας)

Τι είναι γνωσιολογία; 2

Γνώση = αληθής και δικαιολογημένη πεποίθηση

→ Για να μπορούμε να πούμε ότι γνωρίζουμε κάτι, θα πρέπει να ισχύουν οι συνθήκες:

(α) Έχουμε μία πεποίθηση

(β) Μπορούμε να την δικαιολογήσουμε

(γ) Η πεποίθηση είναι αληθής

; Τρόπος δικαιολόγησης

; Αξιόπιστες πηγές πεποιθήσεων

Τι είναι γνωσιολογία; 3

Γνώση = η αντίληψη της σχέσης μεταξύ των ιδεών μας (Locke)

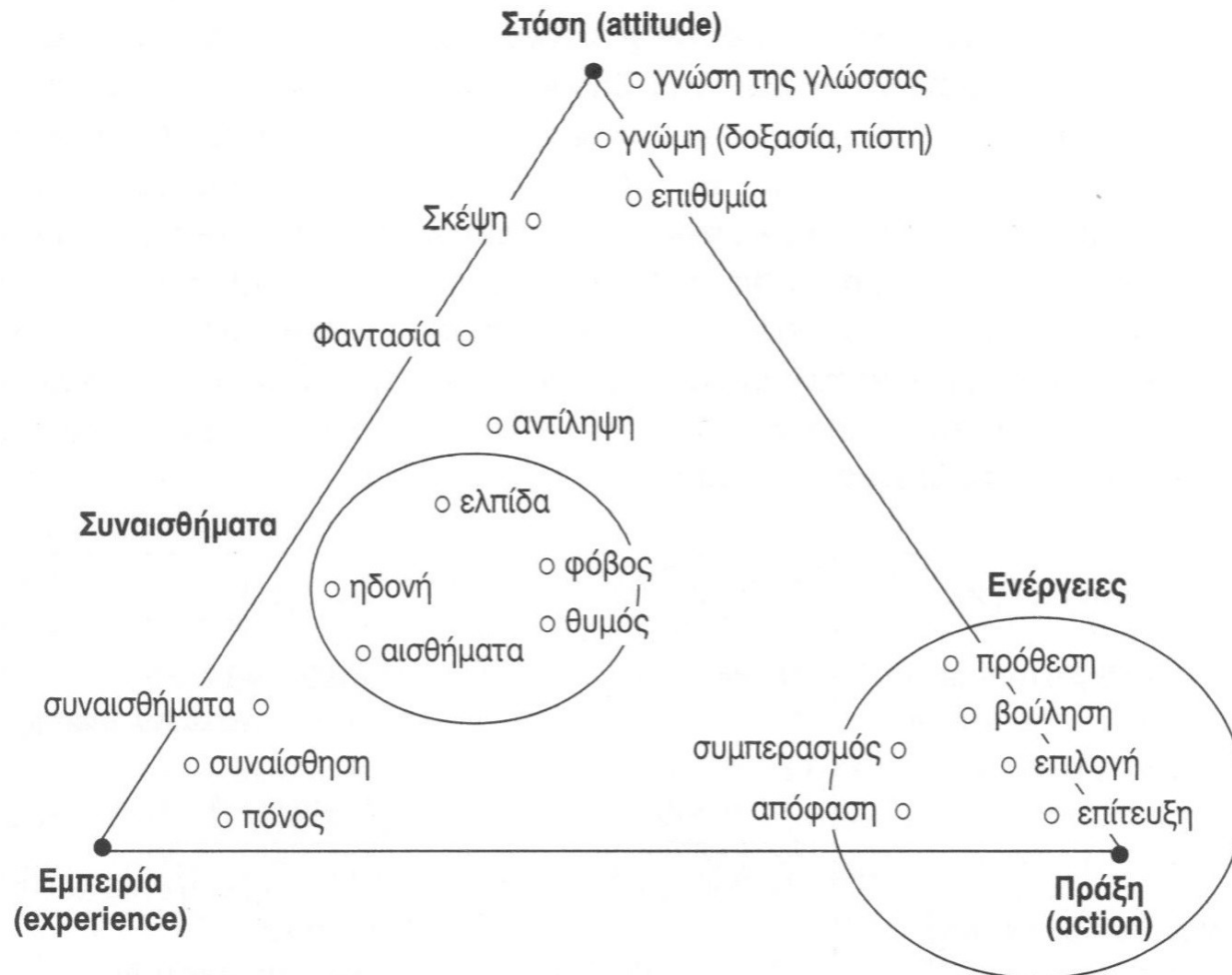
Η γνώση μας δεν είναι τίποτε άλλο παρά η αντίληψη της σύνδεση και της συμφωνίας ή της διαφωνίας και της αντίθεσης οποιωνδήποτε από τις ιδέες μας. Όπου υπάρχει αυτή η αντίληψη, εκεί υπάρχει γνώση. Όπου δεν υπάρχει, παρόλο που εμείς μπορούμε να φανταστούμε, να εικάσουμε ή να πιστέψουμε, εκεί ακόμη πλησιάζουμε τη γνώση. Όταν γνωρίζουμε ότι το λευκό δεν είναι μαύρο, τι άλλο αντιλαμβανόμαστε παρά ότι αυτές οι δύο ιδέες δεν συμφωνούν;

Τέσσερα είδη συμφωνία ή διαφωνίας:

1. Ταυτότητα ή ανομοιότητα
2. Σχέση
3. Συνύπαρξη ή αναγκαία σύνδεση
4. Πραγματική ύπαρξη

Τι είναι γνωσιολογία 3

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Υπότιτλος Ενότητας

2. Είναι δυνατή η γνώση;

Είναι δυνατή η γνώση; 1

Απαντήσεις	
Δογματισμός	Η γνώση είναι δυνατή
Σκεπτικισμός	Η γνώση είναι αδύνατη
Πραγματισμός	Το ζητούμενο είναι αν η γνώση εξυπηρετεί ή όχι τα καλώς εννοούμενα συμφέροντα του ανθρώπου
Θετικισμός	Η μόνη έγκυρη γνώση είναι η γνώση των φυσικών επιστημών (αδύνατη η γνώση στα μεταφυσικά ζητήματα)
Καντιανή θεωρία	Ο άνθρωπος γνωρίζει τα πράγματα μόνον ως φαινόμενα, ποτέ καθαυτά

Δογματισμός 1

Θέση:

Η αληθής γνώση είναι δυνατή για τον άνθρωπο – δεν υπάρχουν όρια στη γνωστική ικανότητα του ανθρώπου.

Οι δογματικοί ισχυρίζονται ότι τα πράγματα (του εξωτερικού κόσμου) υπάρχουν και έχουν βρει (ή μπορούν να βρουν) την αλήθεια για τα φανερά και τα άδηλα (αρχαιότητα)

- γνωστική αισιοδοξία
- κίνδυνος αυθεντίας, στατικότητας

ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ 1

Κύριες θέσεις:

- Άρνηση της άμεσης ή ενορατικής γνώσης της πραγματικότητας
- Απόρριψη της έμμεσης γνώσης της πραγματικότητας
- Απόρριψη της ιδέας της αλήθειας, όπως την αντιλαμβάνεται ο κόσμος, ως στερούμενης αντικειμένου
- Άρνηση της δυνατότητας σύλληψης μιας βέβαιης αλήθειας σε οποιαδήποτε γνωστική περιοχή
- Αποφαίνεται ότι δεν υπάρχει γνώση με καθολικό και απόλυτο κύρος.

Αρχαία σκέψις: ριζική και μεθοδική άρνηση της γνωστικής ικανότητας, μη δέσμευση σε ζητήματα γνώσης (έποχή), επιδίωξη γαλήνης

Νεότερος σκεπτικισμός: μεθοδολογικός (Descartes), ριζικός (Hume)

ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ 2

Ο σκεπτικισμός του Πρωταγόρα

Κριτήριο για όλα τα πράγματα είναι ο άνθρωπος

[μέτρον πάντων χρημάτων άνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστιν, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν]

Ὡς προς θεούς δεν μπορώ να γνωρίζω ούτε αν υπάρχουν ούτε αν δεν υπάρχουν, ούτε ποια μορφή έχουν· πολλά είναι αυτά που με εμποδίζουν να γνωρίζω: η έλλειψη αισθητηριακών δεδομένων και η συντομία της ζωής

[Περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι, οὔθ' ὡς εἰσὶν οὔθ' ὡς οὐκ εἰσὶν ὅποιοι τινες ἰδέαν πολλά γὰρ τὰ κωλύοντα εἰδέναι ἢ τ' ἀδηλότης καὶ βραχύς ὢν ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου] (DK80 B4)

ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ 3

Η πλατωνική κριτική -1

Όσο για τα άλλα που είπε ο Πρωταγόρας, μου άρεσαν πάρα πολύ, ότι όπως τα πράγματα φαίνονται στον καθένα μας, έτσι και είναι. Μόνο για το ξεκίνημα του λόγου του απορώ, που δεν ξεκίνησε την *Αλήθεια* του λέγοντας ότι το μέτρο όλων των πραγμάτων είναι το γουρούνι ή ο πίθηκος ή κάποιο άλλο ακόμη πιο ανόητο ζώο από όσα έχουν αίσθηση. Έτσι θα ξεκινούσε μεγαλόπρεπα και περιφρονητικά, δείχνοντάς μας ότι ενώ εμείς τον θαυμάζουμε σαν Θεό για τη σοφία του, αυτός δεν έχει περισσότερη φρόνηση από ένα βάτραχο ή από έναν οποιονδήποτε άλλο άνθρωπο. Πώς αλλιώς να το πούμε, Θεόδωρε;

ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ 4

Η πλατωνική κριτική -2

Διότι, εάν για τον καθένα μας είναι αληθινό οτιδήποτε τού φαίνεται μέσω της αίσθησης, και ούτε κάποιος μπορεί να κρίνει καλύτερα την κατάσταση του άλλου ούτε μπορεί να συλλογιστεί πιο έγκυρα την πεποίθηση του άλλου, αν είναι ορθή ή εσφαλμένη. Αλλά, όπως έχει συχνά ειπωθεί, ότι καθένας μόνος του αντιλαμβάνεται τα δικά του και ότι όλα αυτά είναι ορθά και αληθινά –πώς μπορεί τότε, φίλε μου, να είναι σοφός ο Πρωταγόρας και δίκαιο να εκλαμβάνεται ως δάσκαλος άλλων και να παίρνει μεγάλο μισθό; Και πώς εμείς είμαστε πιο αμαθείς και οφείλουμε να φοιτούμε στο σχολείο του, αφού καθένας μας είναι το μέτρο της δικής του σοφίας;

(Θεαίτητος, 161c-e)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

---

3. Βασική βιβλιογραφία

Βασική βιβλιογραφία 1

ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

1. Πλάτων, *Θεαίτητος* (μτφ. Β. Τατάκης). Αθήνα: Ζαχαρόπουλος, χχ.
2. Taylor, A. E. *Πλάτων: ο Άνθρωπος και το Έργο του* (μτφ. Ι. Αρζόγλου). Αθήνα: ΜΙΕΤ, 1990, σ. 370-400).
3. White N.P., *Ο Πλάτων για την γνώση και την πραγματικότητα* (μτφ. Χρυσούλα Γραμμένου). Αθήνα: Gutenberg, 2012. σ. 227-239.
4. Δελλής Ι., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία: Προλεγόμενα: Προβλήματα γνωσιολογίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2002, σ. 197-204 (ορισμός γνώσης).
5. Δελλής Ι., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία: Προλεγόμενα: Προβλήματα γνωσιολογίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2002, σ. 187-.
6. Βέικος Θ., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία*, σ. 37-51 (Τι ξέρουμε;).
7. Williams M., *Προβλήματα της γνώσης: Μια κριτική εισαγωγή στη γνωσιολογία* (μτφ. Β. Παπαθεοχάρης). Αθήνα: Liberal Books, 2013.

Βασική βιβλιογραφία 2

Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Ο σχετικισμός του Πρωταγόρα

1. Guthrie W.K.C., *Οι Σοφιστές* (μτφ. Δ. Τσεκουράκης). Αθήνα: ΜΙΕΤ, 1989, σ. 227-239 (η θέση του Πρωταγόρα).
2. Σκουτερόπουλος, Ν.Μ., *Η αρχαία σοφιστική: Τα σωζόμενα αποσπάσματα*. Αθήνα: Γνώση, 1991, σ. 95-99 (το κείμενο με σχόλια).

Ο αρχαίος σκεπτικισμός

1. Σέξτος Εμπειρικός, *Πυρρώνειες υποτυπώσεις* (μτφ. Σ. Δημόπουλος). Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2002, 2007.

Η μεθοδική αμφιβολία του Ντεκάρτ

1. Descartes R., *Κανόνες για την καθοδήγηση του πνεύματος* (μτφ. Γ. Δαρδιώτης). Θεσσαλονίκη: Εγνατία, 1974.
2. Δελλής Ι., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία: Προλεγόμενα: Προβλήματα γνωσιολογίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2002, σ. 253-280.
3. Αυγελής Ν., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 2012, σ. 275-297.

Βασική βιβλιογραφία 3

ΚΡΙΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ (KANT)

1. Kant I., *Κριτική του καθαρού λόγου* (μτφ. Α. Γιανναράς· 2 τόμοι, ημιτελής). Αθήνα: Παπαζήσης 1977-9 / *Κριτική του καθαρού λόγου. Υπερβατική Κριτική και Υπερβατική Μεθοδολογία* (μτφ. Μ. Δημητρακόπουλος). Αθήνα 1999.
2. Αυγελής Ν., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 2012, σ. 416-481.
3. Δελλής Ι., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία: Προλεγόμενα: Προβλήματα γνωσιολογίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2002, σ. 243-252.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

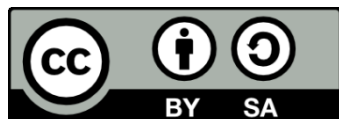
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: <Ματίνα-Ιωάννα
Κυριαζοπούλου>
Θεσσαλονίκη, <15.1.2015>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

